

УДК[330.101:331.522.4](477)

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ

Г. Прошак

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
E-mail: halproshak@yahoo.com*

Розкрито суть поняття „людський капітал інноваційного типу” і показано його провідну роль в економічному зростанні. Запропоновано основні напрями державного стимулювання розвитку людського капіталу та механізм державної підтримки людського капіталу інноваційного типу в Україні.

Ключові слова: людський капітал інноваційного типу, економічне зростання, інновація.

На початку ХХІ століття важливим чинником економічного зростання в розвинутих країнах є людський капітал. Адже позитивні економічні зміни в суспільстві визначаються не фізичним і природним капіталами, як раніше, а людським капіталом, тобто знаннями, професійними навиками, досвідом людини тощо, які використовуються у господарській діяльності. За таких умов вагому роль почали відігравати саме ті знання індивіда, які здатні не тільки підвищити продуктивність праці, а й творити нові ідеї, інтенсивно впроваджувати інновації у вітчизняну економіку. З огляду на це дослідження механізму державного стимулювання процесів формування і нагромадження людського капіталу інноваційного типу є надзвичайно актуальним на сучасному етапі розвитку національної економіки.

Теорія людського капіталу є порівняно новою у світовій економічній науці. Теоретичні основи цієї концепції закладені у працях Т. Шульца, Г. Беккера, Й. Бен-Пората, Е. Денісона, Дж. Кендрика, Ф. Махлупа, Дж. Мінцера, Дж. Псахаропулоса, Л. Туроу та ін. У вітчизняній економічній літературі поняття людського капіталу і його роль у соціально-економічному розвитку суспільства почали розглядати тільки упродовж останнього десятиліття. Зокрема окремі питання формування і розвитку людського капіталу висвітлені в роботах О. Бородіної, О. Головінова, Н. Голікової, О. Грішної, В. Куценко, Г. Назарової, І. Журавльової, О. Стефанишин та інших учених-економістів. Водночас багато питань, пов'язаних із нагромадженням і ефективним використанням людського капіталу в економіці України залишаються недостатньо вивченими.

Метою статті є дослідження механізму державного стимулювання розвитку людського капіталу інноваційного типу. Для досягнення мети розглянуто суть

поняття „людський капітал інноваційного типу”, проаналізовано взаємозв’язок людського капіталу інноваційного типу, економічного зростання та інновацій, а також визначено основні шляхи державного стимулювання розвитку людського капіталу.

Поширення науково-технічного прогресу зумовило появу нових форм капіталу, які виступають важливими векторами суспільного розвитку. Серед них – людський капітал, який ми розглядаємо як запас розвинутих чи нагромаджених у результаті інвестицій властивостей людини, які вона використовує в економічній діяльності з метою одержання матеріальних і нематеріальних вигід. Основними елементами людського капіталу є: здібності, талант, здоров’я, знання людини, професійний досвід, навички, мобільність працівника, а також мотивація праці. Окреслені складові людського капіталу дозволяють повніше розкрити соціально-економічну сутність даної дефініції.

Водночас формування і нагромадження людського капіталу залежить від темпу поширення в країні досягнень НТП, невід’ємною частиною якого виступають інновації. Інновації – це новий підхід до конструювання, виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор та його компанія здобувають переваги над конкурентами [1, с. 656]. Проте якою б не була інновація, вона стає стратегічним ресурсом, який детермінує випереджальний розвиток країни. Слід врахувати, що нововведення можливе за умови створення та нагромадження нових знань і цінної інформації людським капіталом інноваційного типу (ЛКІТ).

Людський капітал інноваційного типу – це людський капітал, який не тільки сприймає і активно використовує інноваційні ідеї, а й продукує інновації через генерування інформації та нагромадження знань. Якщо для формування і розвитку людського капіталу більш визначальним є реалізація людського потенціалу у виробництві товарів і наданні послуг, то для людського капіталу інноваційного типу вагомішу роль відіграє використання його у процесі розвитку людини або її самореалізації.

Людський капітал є складовою інтелектуального капіталу. Ми пропонуємо виділити у складі ЛКІТ інтелектуальні компоненти, які нерозривно пов’язані з носієм людського капіталу – індивідом.

До таких елементів, на нашу думку, доцільно віднести:

– невідчужувані компоненти інтелектуального капіталу: знання, професійний досвід, навички, творчі здібності, лояльність, корпоративну культуру, підприємницький хист (про що формально засвідчують диплом про освіту і документ про підвищення кваліфікації);

– відчужувані компоненти інтелектуального капіталу: окремі об’єкти інтелектуальної власності (патенти на відкриття та винаходи, авторські права, ліцензії тощо), рівень доходів та заощаджень.

Названі складники людського капіталу інноваційного типу відіграють важливу роль у формуванні інтелектуального капіталу. У той же час індивіди, які володіють людським капіталом інноваційного типу здатні швидше реагувати на прогресивні зміни у науці, техніці, створювати і втілювати в життя нововведення. Цим вони зменшують часовий лаг між теоретичними відкриттями та їх практичним впровадженням у господарську діяльність, а тому пришвидшують термін окупності інвестицій у людський капітал найвищої якості. Нагромадження нових знань, здібностей, професійних навичок тощо дозволяє власнику людського

капіталу інноваційного типу творити нові ідеї і використовувати їх для потреб національної економіки.

Для аналізу взаємозв'язку людського капіталу інноваційного типу, економічного зростання та інновацій розглянемо рисунок 1.

Рис. 1. Взаємозв'язок людського капіталу інноваційного типу, економічного зростання та інновацій

Сформований людський капітал інноваційного типу використовує знання, здібності, творчість для створення інновацій. Останні стимулюють економічне зростання через залучення в економіку нових чи удосконалених продуктів або технологічних процесів. Водночас досягнення в науці, освіті, медицині забезпечують нагромадження людського капіталу інноваційного типу. Зростання валового внутрішнього продукту передбачає збільшення асигнувань на соціальну сферу, зв'язок, зайнятість і на продукування інновацій.

Утім, становлення інноваційної моделі розвитку економіки України неможливе без державного стимулювання розвитку людського капіталу інноваційного типу. У розвинутих країнах така політика містить заходи, які здійснюються мережею освітніх і медичних закладів та інших державних організацій. Основними формами прояву активного державного втручання у процеси відновлення і нагромадження людського капіталу є:

- реформування системи охорони здоров'я, що полягає в розробці стратегії збереження здоров'я здорового населення, удосконаленні системи фінансування медичної галузі, впровадженні медичного страхування, розвитку некомерційного сектора охорони здоров'я, встановленні бар'єрів для проникнення дорогої та неякісної продукції світових фармацевтичних фірм на вітчизняний ринок, запровадженні спеціальних медичних програм, підготовці спеціалістів оздоровчої медицини, фізичної реабілітації і спортивних лікарів;

- диверсифікація джерел фінансування освіти, яка передбачає застосування сучасних механізмів інвестування освіти, підвищення ефективності використання державних коштів, розширення прав навчальних закладів для вишукування додаткових фінансових ресурсів, забезпечення підтримки освітніх закладів бізнесовими структурами, використання адресної допомоги студентам;
- покращення якості освітніх послуг через впровадження в систему освіти України нових форм навчання, використання моніторингу діяльності освітніх закладів і якості викладання, проведення загальнодержавного рейтингу навчальних закладів;
- розвиток науки (збільшення державних асигнувань на науку, активізація науково-технічної діяльності, створення науково-виробничих територіальних комплексів, забезпечення безперервного процесу „освіта-наука-виробництво”);
- активна державна політика на ринку праці, яка забезпечує ефективність діяльності державної служби зайнятості, запровадження нових форм зайнятості, стимулювання безробітних до економічної діяльності, розвиток малого і середнього бізнесу, соціальну відповідальність бізнесу, молодіжну зайнятість, адресну підготовку фахівців тощо;
- удосконалення інституційної бази розвитку людського капіталу через вироблення національної стратегії розвитку людського капіталу, контроль органів влади за дотриманням господарюючими суб’єктами норм чинного законодавства, гармонізацію вітчизняного законодавства з міжнародними нормами, забезпечення чесної конкуренції інститутів, що „продукують” людський капітал, а також розвиток неформальних інститутів;
- протидія нелегальній трудовій міграції і „відпливу інтелекту” (гармонізація правового забезпечення міграційної політики з міжнародними нормами; проведення періодичного обліку міграційних процесів; моніторинг втрат вітчизняного людського капіталу; забезпечення соціального захисту українців за кордоном; спрощення процедури переказу коштів українських мігрантів і розширення можливостей залучення їх у малий і середній бізнес; організація спільних проектів за участю вітчизняних науковців, стимулювання повернення вчених на Батьківщину);
- підвищення мотивації праці завдяки реформуванню системи оплати праці і використанню соціального пакету.

Практична апробація окреслених шляхів – складова частина діяльності уряду, що має узгоджуватися з іншими видами економічної політики (демографічною, інноваційною, інвестиційною, амортизаційною, політикою зайнятості тощо). За таких умов підвищиться ефективність використання вітчизняного людського капіталу, що забезпечить розвиток динамічної і конкурентоспроможної національної економіки.

Зрозуміло, що наведені шляхи державної підтримки розвитку людського капіталу не можуть охопити вирішення усіх назрілих проблем щодо збереження і примноження вітчизняного людського капіталу. Однак застосування ефективного механізму державного стимулювання розвитку ЛКІТ (рис. 2) дасть змогу зберегти накопичений упродовж попередніх років людський капітал і створити передумови для розвитку його найвищої якості у сучасних умовах.

Рис. 2. Механізм державного стимулювання розвитку людського капіталу інноваційного типу

Першим елементом запропонованого механізму є діагностика стану людського капіталу інноваційного типу в Україні. Порівняння отриманих результатів із встановленими нормативними і світовими показниками дає змогу визначити мету і завдання державної політики.

Наступний етап – розробка документу, що регулює процес державного стимулювання розвитку ЛКІТ. Таким може виступати урядова програма (концепція, стратегія), регіональні програми, цільові комплексні програми або проекти. Для введення документу в дію необхідно визначити суб'єктів, які приймають участь у процесі реалізації документу, методи, інструменти, джерела фінансування і контролюючі органи, які сприяють досягненню поставленої мети.

Внаслідок позитивної чи негативної дії базових елементів схеми змінюється ЛКІТ, який можна оцінити через такі критерії: подушний дохід, рівень освіти, тривалість життя, а також кількість винаходів, патентів, промислових зразків тощо. Отримані показники формують базу даних для певного регіону, області чи району, що дає змогу здійснити моніторинг особливостей і умов розвитку ЛКІТ. Порівняння отриманих результатів із відповідними нормативними та світовими показниками визначає ефективність реалізації документу. Якщо у процесі стимулювання розвитку людського капіталу змінюються деякі умови, тоді контролюючим органам необхідно уточнити або змінити мету і завдання державної політики.

Отже, людський капітал інноваційного типу є вагомим чинником економічного розвитку країни. Запропоновані нами шляхи державного стимулювання розвитку ЛКІТ неможливі без механізму їх впровадження, який містить такі взаємопов'язані елементи: діагностику стану людського капіталу інноваційного типу; порівняння отриманих результатів із нормативними та світовими показниками; визначення мети і завдань державної політики; розробку документу, що охоплює учасників реалізації документу, методи, інструменти, джерела фінансування, контролюючі органи; оцінку динаміки людського капіталу за відповідними критеріями; моніторинг результатів дослідження; визначення ефективності реалізації документу; уточнення мети. Реалізація механізму державного стимулювання розвитку людського капіталу інноваційного типу забезпечить національну економіку висококваліфікованими фахівцями і сприятиме становленню інноваційної моделі її розвитку.

1. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [редкол.: Б.Д. Данилишин та ін., відп. ред. С. В. Мочерний]. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. Т. 1. – 2000 – 864с.

MECHANISM OF STATE STIMULATION OF DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL OF INNOVATIVE TYPE

G. Proshak

*Ivan Franko National University of L'viv,
Prospekt Svobody 18, UA – 79008, Ukraine*

The notion “human capital of innovative type” and its impact on the economic growth have been explained. The basic directions of state incentives for the development of human capital and the mechanism of state support of human capital of innovative type have been offered in Ukraine.

Keywords: human capital of innovative type, economic growth, innovation.

**МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ
ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА ИННОВАЦИОННОГО ТИПА****Г. Прошак**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79000, м. Львов, просп. Свободы, 18*

Раскрыта сущность понятия „человеческий капитал инновационного типа” и показана его ведущая роль в экономическом росте. Предложено основные направления государственного стимулирования развития человеческого капитала и механизм государственной поддержки человеческого капитала инновационного типа в Украине.

Ключевые слова: человеческий капитал инновационного типа, экономический рост, инновация.